

HLASATEL

ZPRAVODAJ
MĚSTSKÉ
ČÁSTI
PRAHA 15

ČÍSLO
2021
ROČNÍK 27
NEPRODEJNÉ

7-8

WWW.PRAHA15.CZ

**PARK
ČESKOSLOVENSKÉ
STÁTNOSTI**
REVITALIZACE OKOLÍ
HŘBITOVA HOSTIVAŘ
STR. 8

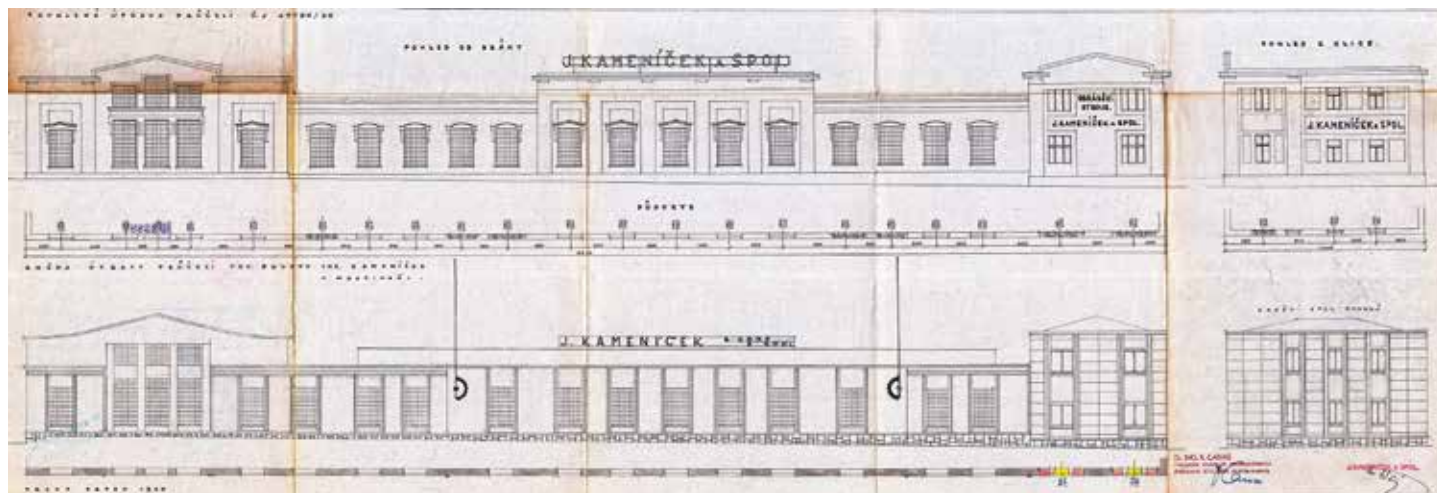
STARAJÍ SE O NÁS MUDR. JAN HNANIČEK PRAKTIČNÝ LÉKAŘ

V prázdninovém čísle vám představíme všeobecného lékaře, dříve tzv. obvodního lékaře, s všeobecnou praxí, který zajišťuje primární léčebnou a preventivní péči o dospělou populaci.

ARCHITEKTURA V HOSTIVAŘI DÍL 7. – TOVÁRNÍK JIŘÍ KAMENÍČEK

V posledním čísle Hlasatele jsme otevřeli příběh Metoděje Káše a jeho hostivařské firmy, která ukončila provoz v roce 1926. Nevyužitá a takřka nové tovární budovy okamžitě přitáhly pozornost dalšího podnikatele.

Architektura v Hostivaři

Díl 7. Továrník Jiří Kameníček – Základní kámen českého strojírenství

V posledním čísle Hlasatele jsme otevřeli příběh Metoděje Káše a jeho hostivařské firmy Káš a Werner, která ukončila provoz v roce 1926. Nevyužitá a takřka nové tovární budovy okamžitě přitáhly pozornost dalšího podnikatele, který se rychle stával zajímavým hráčem československého strojírenství.

Jiří Kameníček se narodil 1. dubna 1894 v Brně jako druhý syn do velmi vážené rodiny. Jeho maminka Anna byla sestra slavného architekta Josefa Fanty a otec František významný brněnský profesor, historik a pedagog. Jiří vynikal jako prvotřídní student se skvělými známkami, státnice skládal již ve druhém roce vysokoškolských studií a roku 1914 vyrazil na zkušenou do Velké Británie. Dvacetiletý mladík byl natolik okouzlen novým světem, že prý vůbec nesledoval, co se na starém kontinentu děje, a dokonce mu zprva zcela uniklo, že začala válka. Tak se stalo, že zůstal v cizí zemi odtržen od rodiny i domoviny. Navíc jako občan Rakousko-Uherska se ocitl na území nepřátelského státu, ale jasné protimonarchistické vystoupení jej zachránilo od většího postihu. Ačkoliv byl v očích Britů Rakušanem a stále pod dohledem, rozjel v Británii podnikání a koncem války už vedl dílnu zaměřenou na výrobu měřících přístrojů pro letecký průmysl a zaměstnával kolem třicítky dělníků. Bezprostředně po vzniku naší republiky se sem vrátil, oženil se se sestřenicí Barbarou Fantovou a s rodinnými příslušníky (bratrem Jaromírem, svého času dílenským ředitelem firmy Českomoravská-Kolben, a švagrem Janem Koudelou) se pustil do podnikání v Praze, založili firmu Jiří Kameníček a spol.

Rozvoj českého strojírenství

Kovodělný průmysl v Čechách nijak nekvetl, sám Kameníček o dvacet let později napsal:

„Z Rakouska zdědila Československá republika průmysl kovoobráběcích strojů jenom málo vyvinutý. Několik malých firem bylo specializováno na tuto výrobu, ale vyráběly se jen nejběžnější jednoduché stroje. Z větších firem vyráběly obráběcí stroje pouze Spojené strojírný, které se později sdružily se Škodovými závody.“ A dále dodává, že německé a rakouské firmy sice u nás nechávaly obráběcí stroje vyrábět, prodávaly je však následně pod svými značkami. Po vyhlášení republiky se situace zlepšila, ale: „Následkem nedostatku tradice a omezeného trhu se zdejší továrny obráběcích strojů vyvíjely dosti pomalu, protože neměly potřebných přebytků pro pokusné konstrukce nových typů a pro dokonalé zařízení vlastních továren, které jest pro tento druh výroby bezpodmínečně nutné.“

To vše se Jiří Kameníček rozhodl změnit. Nerozjížděl firmu od nuly, ale prozřetelně zakoupil dobře prosperující vinohradský podnik rodiny Jockelů.

Karel Jockel (starší) svou průkopnickou strojírenskou firmu založil již roku 1856. Zprvu dílnu vedl na Novém Městě, začínala se čtyřmi dělníky a třemi stroji na ruční a nožní pohon, později v 70. letech zakoupil pozemek na Královských Vinohradech jen kousek od Koňské brány, v dnešní Vinohradské ulici č. 12. Tehdy se zde zástavba teprve rodila, nestála ani budova Národního muzea a Praha byla pořád sevřená hradbami, Jockel stavěl svou malou továrnu (tři domy a mezi nimi dvůr) na předměstí. Firmě se dařilo, vyvíjela vlastní stroje a se svými soustruhy, vrtačkami nebo hoblovkami zazářila i na Jubilejní zemské výstavě v Praze roku 1891. Schopný průmyslník si navíc vychoval i následníka-jmenovce, syna Karla (*1842), jenž podnik převzal. Na začátku

Úpravy továrny navrhl zák Jana Kotěry, architekt Karel Caivas, jenž se do historie pražského místopisu mimo jiné zapsal i stavbou nákladového nádraží Žižkov

století zaměstnávali asi stovku dělníků a úředníků. I Karel Jockel ml. podnik vedl velmi dobře a zodpovědně, své výrobky vyvážel do Německa, Anglie, Itálie, Ruska nebo Mexika.

Vladimír Karlický ve stati o firmě napsal: „I když Jockelova továrna nepřekročila úroveň středně velké strojírný, její význam spočíval především v tom, že stále patřila k tehdejší nemnohým českým strojírnám, které se nepřetržitě věnovaly výrobě strojů na obrábění kovů. K zákazníkům nepatřily pouze firmy v českých zemích, ale také v Rakousku a v Uhrách. Lze bez přehánění tvrdit, že Jockelova továrna patřila k těm českým strojírnám, které spoluvytvářely základy dlouhodobé tradice vyspělého oboru moderního strojírenství v Čechách.“ (Národní technické muzeum, 2004)

Brněnský rodák Jiří Kameníček (1894–1976), který v Hostivaři vybudoval strojírný světového formátu (dole jeho firemní značka)

Počátky firmy J. Kameníček a spol.

Když Karel Jockel za války zemřel (15. května 1915 ve věku 73 let), třetí Karel v rodu – rovněž technik – byl toho času na frontě. Proč nakonec on nebo jeho bratr Robert firmu nevedl dál, není jasné, každopádně díky tomu do ní krátce po válce vstoupil námi sledovaný podnikatel, který v červnu roku 1919 založil již zmíněnou rodinnou firmu „Jiří Kameníček a spol.“. Jockelovu vinohradskou továrnu i se zařízením koupil.

Publicista Josef B. Stránský později v roce 1940 o počátcích Kameníčkovy firmy napsal

Ve dvacátých letech pro Kamenička pracovalo asi 80 dělníků, ale jejich řady se rychle rozrůstaly

do sborníku Spolku českých inženýrů: „Pod vedením svého nynějšího majitele, Ing. Jiřího Kamenička, pokračovala v tradici svého předchůdce a vyráběla soustruhy, hoblovací stroje a vrtačky. Snažila se být v výšší doby a konstruovala nové typy, většinou s pohonem jedinou řemenicí nebo elektromotorem. Musila však překonávat předsudek většiny zdejších zákazníků, kteří raději volili stroj americký nebo německý, jednalo-li se o dokonalý a drahý výrobek pro nejpřísnější požadavky v přesnosti a výkonu.“

Firma se rozvíjela a rozrůstala, Kameniček prezentoval své výrobky na expozici při automobilové výstavě v létě roku 1920, a to včetně nových horizontálních fréz a rychlovrtaček. Podstatné pro další vývoj společnosti bylo, že získala posilu v osobě předního odborníka, později profesora pražské techniky Ing. Dr. Otakara Grössla, jenž s ní od počátku 20. let spolupracoval na vývoji nových rychlořezných soustruhů. O rozšiřování působnosti hovoří i fakt, že když firma vypisovala konkurz na korespondenta a účetního, požadovala nejen plynulou znalost němčiny, ale také angličtiny a francouzštiny. Vedle vlastní výroby začal totiž Kameniček spolupracovat i se zahraničními výrobci a dovážel anglické stroje (z Londýna, Blackburn, Coventry nebo Worcesteru) či americké brusky a soustruhy (z Massachusetts nebo Connecticutu). Více o dobové nabídce prozradí odborník na historii firmy Karel Křišťůf: „Do roku 1927 firma dále rozšířila svůj sortiment výrobků o horizontální dvouřeteníkové navrtávačky důlčků pro upínání válcových rotačních součástí mezi hroty a horizontální hoblovky typu SHAPING. Zabývala se i vývojem a výrobou dalších jednoúčelových strojů a zařízení podle požadavků ze strany

zákazníků – stojanových lisů s ručním ovládním, gravírovacího a dělicího zařízení, upínacích sklíčidel a dalšího příslušenství. Do výrobního programu zařadila i výrobu ozubených kol a šnekových převodů. Kromě toho zajišťovala servis a generální opravy svých výrobků. Pro tento účel si pořídila základními obráběcími stroji vybavený servisní automobil Praga.“ Poznávacím znakem podniku byl štítek s názvem firmy nebo logo s iniciálami zakladatele firmy: JK.

Stěhování do Hostivaře

Podnik se nadechl natolik silně, že někdejší Jockelovy prostory velmi brzy přestaly stačit k pokrytí všech zakázek. Ve stejné době v Hostivaři zastavila výrobu likvidovaná firma Káš & Werner, Jiří Kameniček proto výhodně prodal vinohradské prostory poštovní správě (vzápětí zde vyrostla budova Československého rozhlasu) a zaměřil svou pozornost do Hostivaře. Kášovu někdejší továrnu s čp. 209 zakoupil na jaře roku 1927, ve stejné době také změnil obchodní status společnosti, která nyní patřila pouze jemu (bratr Jaromír zemřel v květnu roku 1924, švagr právník Koudela ze společenství vystoupil). Ústřední kanceláře si firma podržela ve Vinohradské ulici č. 7 (tehdy Fochově třídě), později je přesunula do Balbínovy č. 5. Kameniček továrnu adaptoval a rozšířil, samotné stěhování do Hostivaře proběhlo bez zastavení provozu, jak v již citovaném článku píše Stránský: „Byl to výkon hodný podivu, protože se jednalo asi o 1000 tun strojů a materiálů. Ač továrna v Hostivaři byla koupěna až v březnu 1927, stěhování bylo dokončeno do června téhož roku.“ Hostivař tím získala jednoho z nejvýznamnějších průmyslových hráčů československého strojírenství.

Konec dvacátých let byl ve znamení rychlého růstu Kameničkovy firmy a rozšiřování výroby k dosud maximálním obrátům. Továrník, který se osobně práce v továrně účastnil, zásoboval stroji největší podniky v republice, rozšiřoval exportní záběr, své stroje neustále vyvíjel a vylepšoval, pracovalo pro něj kolem stovky zaměstnanců (z toho asi 80 dělníků). Soustředil

se stále hlavně na výrobu soustruhů a inovativní obráběcí stroje.

Hospodářská krize

Prubířským kamenem další existence firmy se stala první polovina 30. let, kdy se veškerý průmysl potýkal s následky světové hospodářské krize navazující na pád newyorské burzy v říjnu 1929. Veliké strojírní přestaly v těžké době investovat, což pro Kameničkovu firmu, částečně specializovanou na solitérní komplikované stroje, znamenalo problematickou situaci. Pamětníci později vyprávěli, že upřímně nešťastný ředitel chodil „s hlavou v dlaních“ po továrně a rozhodoval se, koho propustit a koho ne. Obecně se tehdy propadl import kovoobráběcích strojů v republice o neuvěřitelných 96,5 %, export klesl o více než polovinu. Strojírnost čekaly, stejně jako další průmyslová odvětví, těžké časy.

Firma nepodceňovala ani bohatou inzerci, své stroje brzy vyvážela do celého světa

Více k tomuto období historie firmy dodává Karel Křišťůf: „Koncem 20. let zachytila trend vývoje nové technologie přesného třískového obrábění broušením, který se ve světě pozvolna vyvíjel od počátků 20. století. Využila výrobních zkušeností svého pracovního kolektivu, úrovně strojního vybavení továrny, možností rozšíření výrobních prostor investiční výstavbou nových hal a po zvážení odbytových možností a svých ekonomických předpokladů se rozhodla zařadit brousící stroje do výrobního programu.“

Jiří Kameniček nakonec překonal i těžké období světové krize a vyšel z něj sebevědoměji, a dokonce silněji než dřív. Jaké byly jeho další osudy, stejně jako vývoj jeho hostivařské továrny, to se dozvíte v příštím čísle.

- Lukáš Berný, Marie Zdeňková (za poskytnuté materiály děkujeme Karlu Křišťůfovi)

